

74

11-56

Ш.Р.Махамова,
М.С.Мухитдинова

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА МУСИҚА МЕТОДИКАСИ

Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока

Количество предыдущих выдач	
№ 1.03.21	

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ВИЛОЯТИ ЧИРЧИК ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

Шохида Рахматуллаевна Маҳмадова
Малоҳат Саиджабборовна Мухитдинова

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА
МУСИҚА МЕТОДИКАСИ

ТОШКЕНТ - 2019

2142

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI
ОЛИЙ ВА О'РТА МАХСУС ТА'ЛИМ VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

Қириш

Бугунги кунда мусика дунёси турли услуб ва йўналишларнинг жуда кенг доираси билан намоян бўлди. Тингловчиларда мусика санъатининг юқори бадиий намуналарини ажрата оладиган, яхши мусикий дидга эга бўлган тингловчининг тарбиялаш аинқаса долзарб бўлиб қолмоқда. Шу боис, ёш авлоднинг юксак маънавий эҳтиёжларини ва кўп қиррали бадиий қобилиятларини шакллантириш жуда муҳимдир. Бунинг учун болаларни мусикий ўқитиш ва тарбиялашнинг кундалик амалиётида турли маданиятларнинг бадиий мусикий намуналарини ва албатта, ўз халқининг миллий мусикасидан фойдаланиш зарур.

Мусикий таълим-бу турли фаолиятларнинг синтезидир. Мусикий ривожланиш умумий ривожланишга ўзгармас таъсир кўрсатади: хиссий дунёси фикрлаши шаклланади, санъат ва ҳаётда гўзалликка сезирлик пайдо бўлади. Фикрат боланинг хис-туйғуларини, қизиқишлари, дидини ривожлантириб, уни мусикий маданиятга ошно қилиш ва унда асосини шакллантиришимиз мумкин.

Мақтабгача ёш даври болаларни мусикий маданиятини янада ривожлантириш учун жуда муҳимдир.

Мамлакатимизда мақтабгача таълим тизимини тубдан такомиллаштириш, илгор хорижий тажрибаларни ҳисобга олган ҳолда самарали таълим ва тарбия шакллари ҳамда усулларини жорий этишга қаратилган мақтабгача таълимнинг инновацион тизимини ташкил этиш бўйича кенг қўлланли ислохотлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси мақтабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясида "мақтабгача ёшдаги болаларни ҳар томонлама интеллектуал, ахлокий, эстетик ва жисмоний жиҳатдан ривожланиши учун шарт-шароитлар яратиш, мақтабгача таълим тизимига инновацияларни, илгор педагогик ва ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш" каби устувор вазифалар белгиланган. Бу вазифаларни амалга ошириш мақтабгача ёшдаги болаларни давлат талабаларига мувофиқ мусикий тарбиялаш ва таълим бериш дастурларини ишлаб чиқиш ҳамда тарбияланувчиларнинг мусикий ижодкорлигини шакллантириш технологияларини компетенциявий ёндашув асосида такомиллаштириш зарурлигини кўрсатмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги Фармони, 2016 йил 29 декабрдаги ПК-2707-сон "2017-2021 йилларда мақтабгача таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги, 2017 йил 9 сентябрдаги ПК-1261-сон "Мақтабгача таълим тизимини тубдан такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида"ги, 2019 йил 8 майдаги ПК-4312-сон "Ўзбекистон Республикаси мақтабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида"ги қарорлари, муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарорларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ушбу услубий қўлланма муайян даражада хизмат қилади.

Мазкур услубий қўлланмада мақтабгача таълим муассасаларида болаларнинг мусика саводи, методикаси ва ритмиканинг асосий масалалари ёритилган. Болаларнинг мусикавий – иқтисодий кўникма ва малакаларини шакллантиришга қаратилган фаолияти турли усул ва услублар орқали очиб берилган. Ушбу услубий қўлланмада оммавий машғулотларнинг режаси, уларнинг ўтказилиш тартиби, назарий билимлар баёни, иқтисодий топириклар, ноталари ҳамда фойдаланиш учун қўшимча материаллар берилган. Намунавий дастур асосида тузилган ушбу услубий қўлланмадан педагогика олий ўқув юртлари ҳамда коллежларнинг ўқитувчилари ва талабалари кенг фойдаланишлари мумкин.

Тақризчилар:

Жаббор Эшимович Усarov

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти Педагогика факултети декани педагогика фанлари номзоди доцент

Сурайе Раҳмонбердиева

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети масофавий таълим кафедраси "Мусика таълими" йўналиши ўқитувчиси

Тошкент вилояти Чирчиқ давлат педагогика институти илмий Кенгаши қарорига асосан нашр этишга тавсия этилди 2019-йил 28.11даги № 11/5-сонли байённома асосида

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА МУСИҚА МАШҒУЛОТИНИНГ МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ.

Режа:

1. Музыка машғулотида муассасаларда музыка таълими ва тарбиясининг асосий мақсади.
2. Музыка машғулотида асосий вазифалари.
3. Музыка тарбиясининг ақлий, ахлоқий, жисмоний тарбия ва нафосат тарбияси билан боғлиқлиги.

Мақтабгача таълим муассасаларида музыка таълими ва тарбиясининг асосий мақсади боғча ёшдан бошлаб болаларнинг дунёқарашини шакллантириш ҳамда музикаий дидни ўстириб, болаларга музикани ўргатиш жараёнида унда ҳаёт ўз аксини топишни аниқлаштириш. Музыка машғулоти олдига қўйилган педагогик мақсад ва вазифаларни амалга ошириш учун, аввало, болаларнинг музикаий уқуви ва қобилиятларини мунтазам равишда ўстириб бориш лозим. Қичкинтойларнинг музикаий уқуви ва қобилиятлари куйдаги фаолиятлардан иборат:

- музикаий уқуви (музикаий товушлар баланд-пастлигини ҳис этиш қобилияти)
- тембр уқуви (музикаий товушларни бир-биридан фарқ қилиш)
- ритм туйғуси (музикага мос ҳаракат бажариш, қадам ташлаш, чапак чалиб музикани хотирада сақлаб, ҳис этиш ва ифодалаш).

Болаларнинг музикаий қобилиятлари музика машғулотларнинг барча элементларини амалга ошириш жараёнида мунтазам равишда ривожланиб боради.

Болалар боғчаларида олиб бориладиган музика таълим —тарбиясининг асосий вазифалари куйидагилардан иборат:

- қичкинтойларни музикага бўлган қизиқишларини ўстириш;
- музикаий асарлар билан танишиш жараёнида эмоционал ҳис-туйғуларни ҳосил қилиш йўли билан уларнинг музика ҳақидаги тасаввурларини бойитиш;
- болаларни музика тинглаш, қўшиқ қўйлаш, музика остида ритмик ҳаракатларни бажариш, болалар чоғу асбобларида жўр бўлиш фаолиятлари ёрдамида ижодий қобилиятларини шакллантириб бориш;
- болалар овозини асраб тарбиялаш, қўшиқларни содда, рафон, эркин, табиий ва ифодали қўйлашга ўргатиш ва одақлантириш;
- музикаий асарлардан завқ олиши, шу асосда музикаий лйд ва бадий фикр юритишни ривожлантириш;
- музика машғулотлари жараёнида музикаий асардаги бадий образларни ўйин ва раск шаклида ифода этишга ўргатиш;

-музика машғулотларида болаларни миллий қадриятларимиз билан таништириш, миллий чоғу созларимиз жўрлигида миллий музикаий-ритмик қадриятларни бажаришга ўргатиш;

-музика машғулотлари мазмунини боғча ҳаёти билан боғлаш, боғчада ўтказиладиган тадбирларда ўрганилган қўй ва қўшиқлар билан иштирок этиш. Турли эртаклар, қонертлар ташкил этиш.

Музика тарбиясининг ақлий, ахлоқий, жисмоний тарбия билан боғлиқлиги.

Музика машғулотларида болаларда ақлий тарбия ривожланади. Машғулотда қўшиқ қўйлаш жараёнида болаларнинг нутқи ўсади, сўзларини билан орқали хотираси, тинглаш орқали диққати, асарларни таҳлил қилиш натижасида идрок қилиш, фикрлаш қобилиятлари ривожланади.

Музика тарбияси ахлоқий тарбия билан ҳам чамбарчас боғлиқ. Музыка машғулотида бола тўғри ўтириб асарни тинглаш, қўйлаш орқали ўртоқлари орасида ўзини тутишни, музика остида ҳаракат бажарётганида ўртоқларини турмасдан оралиқда, кетма-кетлик ҳаракатларини ўрганади.

Музика тарбияси жисмоний тарбия билан боғлиқ. Музыка остида ҳаракат вақтида болаларнинг қўл-оёқ мушкуллари ривожланади. Гавадани тик тутиш малакалари ривожланиб, қоматни тўғри ўсишига ёрдам беради. қўшиқ қўйлашда нафасни олиш ва чиқариш натижасида кўкрак қафас диафрагмаси қонғайиб боради. Музыка тинглаш даврида болаларни қайфияти кўтариледи.

Юрак иши яхшиланади, асаб системасини тинчлантиради. Ракс ва музикаий ўйинлар чакконлик ва ҳаракатчанлик малакаларини шакллантириб боради.

Мақтабгача таълим муассасаларида олиб бориладиган музикаий таълим, тарбиявий ишлар ёш авлодда олийжаноб фазилятларни боғча ёшдан шакллантиришда нафосат тарбиясининг таркибий қисми бўлиб ҳисобланади.

Музика бошқа фанлар билан чамбарчас боғлиқ адабиёт, математика, тарих, музика билимларини ўргатувчи фанлар. Айниқса музикаий тарбия ишлари таълирий санъат билан узвий равишда боғланган ҳолда амалга оширилади, чуқури болалар кўпроқ кўриб яхши идрок этишади. Турли методлардан фойдаланиб ўтказиладиган ҳар бир музика машғулоти қичкинтойларда бадий-эстетик завқ уйғотади, уларнинг ҳис-туйғуларини шакллантиради. ижодий фикрлаш қобилиятларини ўстириб боради.

Маззун муқтамакланш учун саволлар:

1. МТМда музика таълими ва тарбиясининг асосий мақсади нималардан иборат?
2. Болаларнинг музикаий уқув ва қобилиятлари қандай фаолиятлардан иборат?

3. МТМда олиб бориладиган мусиқа таълим-тарбиясининг асосий вазифалари нималардан иборат?
4. Мусиқа қандай фанлар билан чамбарчас боғлиқ?

МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРДА МУСИҚАВИЙЛИКНИНГ ТУЗИЛИШИ.

Режа.

1. Мусиқавийликни тузилиши.
2. Мусиқавийлик хусусиятлари.
3. Умумий ва махсус мусиқавийлик ҳоллари.
4. Мусиқавийлик тузилиши.

Мусиқавийлик факат инсонга хос хусусият бўлиб, жамият амалиёти ривожланиш жараёнида вужудга келган. Инсон- қушлар овози, ҳайвонлар овозига, табиат товушларига кулоқ солиб, товуш баландлигини чўзимини ва ифодалиликни фарқлашга ўрганган. Ифодалиликни акс эттирувчи воситалар ёрдамида мусиқавий образлар пайдо бўлган.

Болада мусиқавийлик асосан 3 та хусусият асосида ривожланиб боради:

- 1) **Мусиқа кайфиятини хис этиш**- мусикадаги образларни тушуниш. Масалан: "кўтрочқ касали" асарини эшитиб, хафа бўлиш, "Марш" ни тинглаб, дадил, тетик бўлиш, шўх, қувноқ куйдан хурсанд бўлиш.

- 2) **Мусиқани такқослаш**- яъни асарни тинглаб, унинг ифода воситаларини фарқлай билиш. Асардаги динамик белгилар- баланд, паст ижро этилишини, асарни темпини- тез ёки секин ижро этилишини, мусиқа қисмлари ва тембрларини такқослаш.

- 3) **Боланинг мусиқага ижодий ёндашиши**. Бола мусиқани тинглаб, унга ўзича образлар бериши. Бирор-бир шёрга ўзича куй тўкиб ижро этади. қувноқ куйга рақс ҳаракати ўйлаб топади. ўйинда айқ, қуён, бўри, тулки образларини ифодалайди.

Мусикашунос олим Теллов- умумий ва махсус мусиқавийлик белгиларини ажратади.

Умумий мусиқавийлик белгилари- бу мусиқага эмоционал жавоб кайтаришдир. Ҳар бир киши берилган қобилиятдан қатъий назар мусиқани тинглайди ва унга эмоционал жавоб кайтаради, кўшиқни тинглаб туриб қўшилиб кўйлайди ёки рақсга тушади.

Махсус мусиқавийлик белгилари- бу ички эшитиш қобилияти, яъни табиат инъом этган қобилият.

Болаларда мусиқавийлик 3 та мусиқавий қобилиятни ривожлантириш асосида юзага келади:

- 1) **Ладни хис этиш қобилияти**- бу мусиқани тинглаб, уни кайфиятини фарқлаш, ифода томонини аниқлаш. Ладни хис этиш қобилияти болаларда мусиқа тинглаш вақтида юзага келади.

- 2) **Товуш баландлигини хис этиш қобилияти**- бу оҳангни эшитиб, сўнг уни товуш билан кўйлаб бериш ва мусиқа асбобида куйни чалиш. Бу қобилият асосан кўйлаш вақтида юзага келади.

- 3) **Ритмни хис этиш қобилияти**- бу мусиқада ритмни эшита билишдир. Бу қобилият айниқса мусиқа остида ҳаракат вақтида намоён бўлади.

Мавзунини мустақамлаш учун саволлар:

1. Болаларда мусиқавийлик қандай хусусиятлар асосида ривожланиб боради?
2. Умумий ва махсус мусиқавийлик белгиларини айтинг?
3. Болалардаги 3 та мусиқавий қобилият қандай ривожланади?

Топпирик:

1. Мусиқа кайфиятини хис этиш учун танланган асарларни ижро етинг.
2. Асарларни ижро этиб мусиқани такқосланг.
3. Бирор-бир асрга ижодий ёндашиб ижро этинг

МУСИҚА МАШҒУЛОТИДА МУСИҚА ТИНГЛАШ ФАОЛИЯТИ.

Режа:

1. Мусиқа тинглаш вазифалари.
2. Турли гуруҳларда мусиқа тинглашнинг ўзига хос хусусиятлари.

Мусиқа тинглай билиш ва ундан завқлана олиш ҳам санъат ҳисобланади. Инсонларда мусиқа тинглаш маданияти ёшлардан шаклланади. МТМда болалар мусиқа тинглаш кўникмаларига эга бўла борадилар. Кишининг куйлаш имкониятидан кўра, тинглаш имконияти кенгрок бўлади. Мусиқа тинглаш қирғини болаларнинг бадий идрокни ривожланади. Болаларни мусиқий тарбиялашда мусиқа тинглаш фаолиятига алоҳида эътибор бермоқ даркор. Ҳар, ҳар бир боланинг мусиқа маданиятини шакллантириш ва ривожлантиришда мусиқа тинглаш кўникмаси муҳим ўрин эгаллайди.

Мусиқа машғулотларида болаларнинг мусиқа тинглаш кўникмасини шакллантириш учун куйдаги вазифаларни амалга ошириш лозим: